

„Животи осцилује ѿојуи клайна, најред назад између бола и досаде.“

– Артур Шопенхауер, немачки филозоф,
1788–1860, метафизичар и етичар

У реду, признајем: с времена на време стварно жудим за добром дозом песимизма, поготову кад сам суочен с тешким периодом у свом животу. Безобзирно утешно је мислити да је живот свима одвратан када се задеси да је мени одвратан. У оваквим тренуцима коме је боље обратити се него управо г. Меланхолији, Артуру Шопенхауеру. Не могу да се сетим тачно кад сам ово преписао у своју свеску, али кладим се у све да је то било за време једног од мојих периода дубоке потиштености.

Ма колико тешко било поверовати, Шопенхауер се сматра хедонистом зато што прихвата срећу као крајњи циљ у животу. Он само мисли да је практично немогуће то постићи. Попут Епикура, он је дефинисао срећу и задовољство као одсуство страха и бола. Као и Епикур, Шопенхауер је сматрао да је смањивање наших очекивања примарни начин да се победи утученост. Овај немачки филозоф је то отворено рекао: „Најсигурнији начин да не будете јако несрећни јесте да не очекујете да будете јако

срећни“. Морају вам се допасти оне речи „јакo несрећни“; Шопенхауер не би могао да буде задовољан просто да каже ‘несрећни’ као што је Епикуру рекао.

Одатле Шопенхауерова филозофија наставља да се погоршава, *мноћо* погоршава. У његовој књизи *Свети као воља и њпредстава* он пише: „Краткоћа живота, због које се толико често јадикује, можда је најбоља ствар у вези с њим“. У *Нишћавности њостиојања* он пише: „Људски живот мора да је некаква грешка. Истина овога биће довољно очигледна ако се само присетимо да је човек склоп потреба и нужности које је тешко задовољити; и да чак и када су задовољене, све што он добија јесте стање безболности... Ово је непосредни доказ да постојање нема стварну вредност по себи“. А затим, наравно, ту је и његова *улифра*-туробна максима о ‘клатну’. Схватамo.

У неком тренутку у време преплављено неуспехом када је био усамљени млади мушкарац – нико није куповао његове књиге, ниједан универзитет није хтео да га прими за предавача – Шопенхауер је наишао на најраније преводе на западњачки језик браманских (хинду) текстова познатих као Упанишаде. У овим мистичким/метафизичким списима пронашао је дубоко слагање с његовом сопственом филозофијом, премда источњачка филозофија на крају крајева у себи носи позитивније гледиште. Упанишаде указују на то да кроз повученост и помиреност са судбином особа може бити у стању да доживи мирно прихватање живота, став који је Шопенхауер постепено почео да усваја пред крај свог живота. У овом последњем периоду написао је да је *Oupenk'hat* (хиндуистички текст инспирисан будизмом) „био утеха мог живота и биће утеха моје смрти“. За Шопенхауера је признавање да је осетио неку утеху било отприлике једнако ономе кад било ко други узвикује: „Јупии!“

Чини се да су ови источњачки текстови значајно променили Шопенхауеров живот, премда, иронично, на врло приземан начин. У својим шездесетим објавио је књигу под насловом *Парерѝа и ѝаралиѝомена* (*Додаѝи и ѝроѝусѝѝи*, на грчком), од чега је већина прежвакавање његове песимистичке филозофије, али добар део је скуп допадљивих афоризама. Реченице попут: „Углавном нас губитак учи вредности ствари“, и „Сваки дан је мали живот: свако буђење и устајање мало рођење, свако ново јутро мала младост, сваки одлазак на починак и спавање мала смрт“, и „Част не треба задобити; само је не смете изгубити“.

Да, велики део тога су прилично баналне ствари, ипак многим људима су ове максиме биле шармантне и привлачне колико и Епикурови афоризми. У смислу Шопенхауеровог развитка као писца, *Парерѝин и ѝаралиѝоменин* формат врло кратких поука много дугује источњачким религиозним књигама које је прочитао, нарочито Брами сутрама, веданта/хиндуистичкој књизи питких афоризама.

Парерѝа и ѝаралиѝомена је нагло постао бестселер. Одједном је г. Меланхолија постао понос и дика у свом граду, скупа с дражесним девојкама, величанственим забавама и писмима обожаваатеља. Његова врста песимистичног хедонизма пронашла је своју публику. Људи су видели нешто страшно романтично у свом том његовом *sturm und drang*-у, нарочито ако су могли да то прочитају у допадљивим, кратким одељцима док се возе у једнопрежном фијакеру до помодног берлинског кафеа Бауер.

Филозоф из двадесетог века, Берtrand Расел, по свему судећи генерално благонаклон човек, мислио је да је Шопенхауер лицемер од главе до пете. Писао је Расел: „Убицајено је добро обедовао, у добром ресторану; имао је много безначајних љубавних афера, које су биле чулне али

не и страствене; био је изузетно свадљив и неубичајено грамзив... Тешко је поверовати да човек који је био дубоко убеђен у врлину аскетизма и помирености са судбином никада не би ни покушао да отелотвори своја уверења у пракси“.

Што то пише, Расел би могао да буде оптужен да износи *ad hominem* критику Шопенхауерове филозофије. Но опет, Шопенхауерова филозофија на крају крајева говори о ставу према животу а, између осталог, став према животу јесте психолошка појава. Песимизам је нешто што људи осећају, и боји начин на који они виде ствари. Ово осећање може створити филозофију, али на крају ни то осећање ни та филозофија не могу бити доказани. Савремени психолози би погледали Шопенхауеров живот и видели човека с озбиљним проблемом са самопуздањем који је, пошто је постао велика зверка, превазишао своју депресију и постао клабер. Схватам шта Расел хоће да каже; та ствар с поново рођеним клабером ми отежава да узмем Шопенхауерову крајњу засићеност светом за озбиљно.

У сваком случају, у овом тренутку мог живота не могу да примам к срцу Шопенхауеров песимизам много дуго. Чак и у најгорим тренуцима, нешто обично наиђе што ме *шоширица* надом – неки мали, свакодневни догађај који неочекивано оживи моју жељу за животом.

Пред крај Вуди Аленовог филма ‘Хана и њене сестре’, лик, Мики (кога игра Ален), држи монолог о оном времену у свом животу када је био толико савладан шопенхауеровским песимизмом да је покушао самоубиство. Његов покушај није успео и он је почео да лута улицама Њујорка, затим је препустивши се тренутном пориву склизнуо у биоскоп где се приказивала ‘Супа од пачетине’ браће Маркс. Приповеда Мики:

„Само ми је био потребан тренутак да саберем мисли, будем логичан и вратим свет назад у рационалну перспективу. Попео сам се горе на балкон, и сео сам, и, знате, био је то филм који сам погледао много пута у свом животу још од кад сам био дете, и увек ми се свиђао. И, знате, гледам те људе тамо на платну и филм је почео да ми привлачи пажњу. И почео сам да осећам: како можеш чак и да помислиш да се убијеш? Мислим зар то није тако глупо? Мислим, погледај све те људе тамо горе на платну. Знаш, стварно су смешни, и шта ако оно најгоре *јесће* тачно?

Шта ако нема Бога, и имаш само један живот и то је то. Добро, знаш, зар не желиш да будеш део тог искуства? ... И тада сам почео да се опуштам, и заправо сам почео да уживам“.

Микијево/Вудијево просветљење подсећа ме на оно Оскар Вајлдово чудесно језгровито: „Сви смо ми у блату, али неки од нас гледају ка звездама“.

„Постоји само један истински озбиљан филозофски проблем и то је самоубиство. Просуђивање да ли животи јесте или није вредан живљења заправо јесте одговарање на фундаментално питање филозофије. Све остало – да ли свет има или нема три димензије, да ли ум има девет или дванаест категорија – долази после.“

– Албер Ками, француски филозоф,
1913–1960, егзистенцијалиста

Извините ако малко прилегнем на кауч, али никад не могу да читам ову Камијеву изјаву седећи исправно. Збиља, лежао сам у благу потиштености без звезда на видуку када сам ово преписао у своју свеску, али и дан данас још верујем да је Камијева тврдња апсолутно исправна и апсолутно суштинска.

Ако је темељно питање филозофије ‘Који је смисао живота?’, онда морамо да започнемо хватањем у коштац с проблемом да ли су наши појединачни животи вредни живљења или не – и у томе ће лежати наш одговор. (За оне који искрено верују да је фундаментално питање филозофије да ли ум има девет или дванаест категорија, слободно се овде зауставите.)